

חוקי-לשון הרע ביטל את הכלל שמותר תמיד לפרסם אמת. הוא קבע כי לא די בכך שהפירסום היה אמת, אלא יש להוכיח גם שהיה בו "עניין לציבור" (ולאחר מכן, כשנשברו כמה מן השיניים המורעלות ביותר של אותו חוק, זה הפך "עניין ציבורי").

מה זה עניין ציבורי? תמונתו של שר עם מזכירתו, במצב אינטימי — האם יש בה עניין ציבורי? תמונה כזאת עלולה לשמש אמצעי להפעלת סחיטה כלפי השר, כדי להכריחו לפעול בניגוד לביטחון המדינה, או בניגוד לאינטרס הציבורי. למשל — לטובת אירגון של פשע. יחסי של שריהיטות הבריטי ג'ון דגיס פרופימו עם הוונה כריסטיין קילר היתה בעלת חשיבות ציבורית, כי היא חשפה את השר לסחיטה מצד המאהב השני של הגברת קילר, הגיספה הצבאי הסובייטי. אך האם השופט היה מכיר בכך? העיתונים הבריטיים, על כל פנים, לא העזו לפרסם את העניין — למרות שבבריטניה אין חוק כזה המוצע עתה על-ידי תמיר.

הקשר בין הסנאטור אדוארד קנדי והגברת ג'ו קופצ'נה, שטבעה כאשר היו השניים בטיול ילי — האם יש בו עניין ציבורי? אפשר בהחלט לטעון שלא. העיתונות טענה כי יש בפרשה זו חשיבות ציבורית מכרעת, מפני שהיא מטילה אור על כושרו של מועמד-לנשיאות לתפקד במצביחירום, וגם על רמתו המוסרית הכללית. אולם שופט יכול היה לקבוע כי זוהי פגיעה בפרטיותו של הסנאטור — ואז מה היה ערך ההגנה המוצעת?

הוא הדין לגבי פרשת האהבים בין שריהיטותן משה דיין והגברת אלישבע צ'יזס. העולם הזה, שפוצץ את הפרשה, טען כי היא חשפה את השר לסחיטה ופגעה בביטחון המדינה. מאחר שהוא ניהל את ענייני-הביטחון מחדריהמטות של הגברת, אך האם היה לכבוד שופט פלוני מסכים לכך? האם לא היה מחליט כי זוהי חריזה לתחום הפרט, וכי השר ראוי לפרטיות כמו כל אדם אחר?

ומי צריך להוכיח שיש בפרשה כדשהי "עניין ציבורי"? החוק אינו משאיר כל ספק בעניין זה. כל חובת-ההוכחה היא על הנאשם. כמו בפרק של ביטחון-המדינה בחוק הפלילי, ובחוק-לשון הרע, מופר כאן בגלוי אחד מעקרונות היסוד של מדינת-החוק.

לפי עיקרון זה, כל אדם הוא חף מפשע, עד שהוכח כי הוא אשם. את ההוכחה צריך להביא המאשים. הוא צריך לשכנע את השופט כי הנאשם אכן אשם. מעבר לכל ספק סביר, לא הובאה ההוכחה, יזוכה הנאשם ויחשב כחף מכל פשע.

כאן נקבע החיפך. העיתונאי הוא אשם, כל עוד לא הוכיח את ההיפך.

כך נאמר בסעיף 8: "הוכיח הנאשם או הנתבע שעשה את הפגיעה באחת הנסיבות האמורות בסעיף (2), ושהפגיעה לא חרגה מתחום הסביר באותן נסיבות, חוקה עליו שעשה את הפגיעה בתום-לב".

ובהמשך נאמר כי "אם לא פגע ביועצו במידה גדולה משהיתה נחוצה..."

אם נצרה את כל הרברים האלה יחד, אחד לאחד, הרי ברור כי ההגנה על פי סעיף זה קלושה, עד כדי כך שאינה קיימת כלל. העיתונאי שפירסם חומר מרשע שהיה כלול במכתב של פקיד פלוני לעסקן אלי מוני, או במסמך שלא נועד לפירסום, או בידעה שלא נמסרה לו — יצטרך להוכיח כי היה בזה להביא המאשים. עניין ציבורי: כי זה היה (שנית) מוצדק, בנסיבות העניין; שזה לא חרג (שלישית) מתחום הסביר; ושהוא לא פגע (רביעית) ביועצו "במידה גדולה משהיתה נחוצה".

לא פחות ודאי יותר.

ומי יחליט על כל אלה? בית-הדין משפט, כמוכן, ועל כך נדבר מייד.

● הפגיעה היתה על-ידי צילום או על-ידי פירסום תצלום שנעשה ברשות הרבים, ודמות הנפגע מופיעה בו באקראי.

● הפגיעה נראתה השר אלמוני זלל פולקע — האם אלמוני מופיע בו, באקראי? ● הפגיעה נעשתה על-ידי פירסום שהוא מוגן לפי... הוקיאסורל-לשון הרע.

כאן חזרנו שוב לחוקי-המקורית. הסעיף מבהיר שוב את הקשר בין שני החוקים, כשההצעה החדשה באה להרום ולהשמיר מה שאי-הספיקה החוליעת לשבור ולנפץ.

השופט יהיה העורך

אך לפני שנמשיך, יש לאמר משהו על הגזק שבהפיסת-הקלפים של שמואל תמיר. הרי זו הטענה הסבירה כליכך, היפה כליכך, האמינה כליכך: "מה יש? אינכם סומכים על בית-הדין משפט? הרי החוק משאיר את כל ההחלטות בידו בית-הדין משפט!"

ואכן, החוק יוצר עבירה בלתי-מוגדרת ("פגיעה בפרטיות"), וקובע עונשים, ומשאיר את כל השאר לבית-הדין משפט.

מה צריך בית-הדין משפט לקבוע? אם היתה פגיעה בפרטיות, ומה זה בכלל, אם היה בכך עניין לציבור, אם זה לא חרג מנסיבות העניין, ולא מתחום הסביר באותן נסיבות, ולא היה במידה גדולה משהיתה נחוצה, ואם זה היה בתום-לב.

כל זה נשאר פתוח לגמרי. השופטים יקבעו. מה יש, כבר אין אמון? האם אי-אפשר להאמין לשופטים? אם לא נסמוך על השופטים, על מי נסמוך?

אחרי מסך-עשן זה נוח מאד לשמואל תמיר להסתתר ולהסתיר את כוונותיו.

וכי מי יעז לפקפק בפומבי ביכולתם של השופטים לקבוע בעניינים כאלה? ובכן, אני מעז.

השופטים הם בני-אדם. לבני-אדם יש השקפות. זה עתה פירסם שופט פסק-דין שבו קבע כי "הפקרת ימית היא כמו הפקרת ירושלים" — דיעה שהיא כיום נחלת הימין הקיצוני-הקיצוני בלבד, דעתו של גושי-אמונים. והוא אמר זאת בפסק-דין שבו בא לשפוט מפגנים של גושי-אמונים.

לכל שופט דיעה משלו, רגשות משלו, דיעות קדומות משלו. כאשר מוטל עליו לשפוט על פי חוק ברור ומפורש, הוא יכול להתגבר עליהם. אך כאשר ניתן לו לשמש, למעשה, כעורך עיתון — איך יעמוד בכך? שהרי זהו מה שנקבע כאן. כי מה פירוש הדבר שיהיה על השופט להחליט אם פירסום מסוים לא חרג מן הסביר בנסיבות מסוימות לגבי עניין ציבורי?

פירושו שהשופט צריך להחליט אם עורר-לילה בעיתון, הפועל בלחץ עצום של זמן, כאשר כל רגע קובע — ומבחינה זו אין הבדל בין עיתון יומי ושבועי — לא קבע כותרת גדולה מדי לידיעה, לא הקדיש מקום רב מדי לכתבה, לא בהרבת-המילים, לא נתן לצילום כותרת מוגזמת.

בנסיבות אלה, כל שופט הופך לעורך-עיתון — לא חר מעשה. הוא יצטרך להחליט, באולם השקט של בית-הדין משפט, אם עורך-המשנה במערכת סואנת או בדפוס רועש, בלחץ של דקות, לא "חרג מנסיבות העניין". אם חרג, יהיה אחראי לכך גם העורך הראשי, המו"ל, האיש שהביא את העניין לעיתון, ומי עוד.

שני עולמות

רעיוני כל עיתונאי מצועזע, זהו מצב מגוחך ומחריד כאחד. והניסיון מוכיח, נכחת לא פעם באולם שול של בית-הדין משפט, בשעה שנודנה בביעה נגד עיתון זה או אחר, ותמתיי על אי-היכולת המחוללת של שופטים ועיתונאים להבין איש את רעהו בסוגייה זו.

רוכצת ביניהם תהום.

השופט יושב לו באולם המוגזג של בית-הדין משפט. הוא פועל על פי חוק, המסדיר בפרטי-פרטים אילו ראיות מותר לו לקבל ואילו לא. הוא מקדיש למישפט חודשים ושנים ישיבה אחרי ישיבה. הוא שומע עדויות, חקירות שתי-עורב, חקירות חוזרות. הוא מעיין במיסמכים, הוא מקשיב לסיכומים. אחר כך הוא מתבודד ארוכות ומנסה פסק-דין. שופט כזה נתקל בעיתונאי שקיבל מידע, שחקר אותו כדחיפות באמצעות הטלפון, שכתב בחיפזון כתבה שהפכה מייד כותרת ראשית — כל זה תוך שעה-שעתיים, או אף יום-יומיים, במאבק מתמיד עם ה"דידילין", רגע סגירת הגיליון, כפי שיועד כל מי שצפה בסידרה זו גראנט.

בעיני השופט, עבודת העיתונאי באולם המערכת היא כזו מובנת, ובאולם בית-הדין משפט נראה התהליך כזו כשיא של חוסר-אחריות ושגל הפקרות. והשופט מגיב בהתאם.

שני עולמות, שני עולמות.

האמת היא שהעיתונות אינה פחות אחראית מאשר מערכת-המשפט, אם לוקחים בחשבון את הכמות העצומה של פסק-דין של בית-הדין משפט השלום המתבטלים בעירי עור בבית-הדין המשפט המחוזי, ובפסיקה-המחוזיים המתבטלים בבית-הדין המשפט העליון — נראה כי שיעור הטעויות של בית-הדין משפט אינו מבוטל כלל. אינו בטוח כי שיעור-הטעות של העיתונות גדול מזה של בית-הדין משפט.

(אילו היתה קיימת ערכאה מעל לבית-הדין משפט העליון, כמה פסק-דין של העליון היו מתבטלים בו? והרי כאלו היא מוכרת מכונית מפוארת שהיתה מיועדת למנהל, בעוד שלמעשה היא מתכוונת להחזירה למנהל אחרי עבור זמן. השאלה היתה אם פרטי-פרטים של הפירסום היו אמת, אם כל פרט היה בעל עניין ציבורי, ואם לא חרג מן הסביר — כפי שדרשת החוליעת המקורית.

השופט המחוזי יוסף חריש שמע את המישפט והוציא פסק-דין המור ביותר נגד הארץ. למעשה נשללו בפסק-דין זה כל הוכחות של העיתונות. עורך-הדין של הארץ, שלמה ליבליך, הגיש ערעור לבית-הדין משפט העליון. בדין ישבו שלושה שופטים — צבי ברנזון, מאיר שמגר ומרים בן-פרת.

שמגר, שהתנגד במישפט זה כליברל בעל שיעור-קומה, הוציא פסק-דין המגן כדעתו על חופשי-העיתונות, כשהוא מפתח על המקובל בדמוקרטיה האמריקאית הגדולה. הוא קבע, למעשה, שיש לעיתונות חובת-דיווח, וכי חובה ציבורית זו מעניקה לה זכות.

ברנזון פסק ברוח דומה לשמגר, בן-פרת התנגדה לו. ברוב של שניים נגד אחד פסק בית-הדין משפט העליון לטובת העיתון. אך חברת החשמל לא הסתפקה בכך. היא תבעה דיון נוסף לפני הרכב של חמישה שופטים. פרקליטה היה אמנון גולדנברג, כיום נשיא לישכת-עורכי הדין ואחד המדרג בנים. מלבד תמיר, לחקיקת חוליעת 2.

בדרך כלל, כאשר דן הרכב של חמישה שופטים עליונים במישפט שבו דנו תחילה שלושה, מצרפים שני שופטים נוספים לשלושה המקוריים. אילו קרה כן, יתכן מאוד שהארץ, היה מנצח שוב, ועימו חופשי-העיתונות.

אך בנתיים פרש ברנזון לגימלאות, והתמנו לשלושה שופטים חדשים — משה לנדוי, יצחק כהן (האיש שעמד בראש הוועדה שניסחה את הטיטוט הראשונה של החוק המוצע עתה) ומשה צעיוני.

הגלגל התהפך. דעתו הנאורה של שמגר נשארה במיעוט. לנדוי, בשם הרוב, הוציא פסק-דין ששלל לחלוטין את חובת העיתונות לדווח. העיתונות הפסידה את המישפט בערכאה אחרונה.

כל זה היה מיקרו-למדוי — שופט בא, שופט הודך — והכל השתנה. הפקרת חופשי-העיתונות למיקרו-למדוי — הרי זה איום על עצם קיומה.

יכול מישו לבוא ולנחם: אין דבר, תוך כמה שנים ייווצר מצבור של תקדימים, כמה וכמה מישפטים יגיעו לערכאה אחרונה. בהדרגה ייווצר לפחות זמנית קונסנזוס מישפטי. או יהיה ברור לעיתונות מה מותר ומה אסור על פי חוק זה.

פירוש הדבר: במשך כמה שנים — חמש? שמונה? עשר? — תפעל העיתונות באפלה, באווירה של פחד ואימה, מבלי לדעת אם היא מסתכנת במישפטים פליליים ואזרחיים, כשכל סרדן או נקמן יוכל לשכור עורך-דין תמורת חלק מן השלל הצפוי, להטריד עיתונים ולמרו את חייהם.

אם אכן רוצה שמואל תמיר להתנחם בעיתונאים — הרי תהיה זאת נקמה מתוקה מאוד.

אך הנזק למדינה לא יוער. פרשות כמו פרשת-דילין, פרשת-צור, פרשת נתיבי נפט — שפוט לא יתפרסמו, כי כולם היו אפשריים רק בעזרת שיטות ונהלים אשר החוק המוצע הופך אותם עבירות פליליות. המידע שנתקבל במערכת העולם הזה, ושהביא לפיצוץ פרשות אלה, היה כולו מתוך התכתובות פנימיות (סעיף 2, סעיף קטן 5), חומר שלא נועד לפירסום (סעיף 2, סעיף קטן 6), שימוש בידיעה שלא נועדה לפירסום (סעיף 2, סעיף קטן 10), ופירסום כל אלה (סעיף 2, סעיף קטן 11).

כל הארץ — ואכן, כל העולם — הצדיעה לשני העיתונאים, גיבורי פרשת ווטרנייט. אולם חלק ניכר מאוד של גילויים השניים מהווים, על פי חוקי-תמיר, פגיעה בפרטיות.

אני מעז לקבוע כי פרשת ווטרנייט לא היתה אפשורת אינו היה קיום חוק זה בארצות-הברית, כשם שיש לא היתה אפשורת בברית-המועצות, וכשם שלא תהיה אפשורת בישראל של חוקי-תמיר.

האם מיקרה הוא כי חוק זה מוצע באופן כה בהול, בליווי צופרים של מכבי-אש, דווקא בשעה שהקואליציה בגין-דין-תמיר מתמוטטת בכל השטחים, בשעה שיש חשיבות מכרעת לגילויי העיתונות הלוחמת כדי להגן על הדמוקרטיה במדינה, ואולי על עצם קיומה?

מי מעוניין לשתק את העיתונות דווקא בתקופה זו?

במה תהיה העיתונות הישראלית שונה מן העיתונות במדינה קומוניסטית או פאשיסטית, אם תתקבל הצעת-החוק של תמיר? על כך במרק הבא בסידרה זו.